

P L S K I
FADN

SYSTEM ZBIERANIA I WYKORZYSTYWANIA
DANYCH RACHUNKOWYCH Z GOSPODARSTW ROLNYCH

Poziom i struktura dochodów rodzin rolników w gospodarstwach prowadzących rachunkowość w 2021 roku

WARSZAWA 2023

Poziom i struktura dochodów rodzin rolników w gospodarstwach prowadzących rachunkowość w 2021 roku

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ:

mgr	Monika Juchniewicz
mgr inż.	Katarzyna Kambo
mgr	Paweł Michalak

Warszawa 2023

Redakcja techniczna
Monika Furmaniak

Projekt okładki
Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-7658-935-0 (pdf)

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
- Państwowy Instytut Badawczy
Zakład Rachunkowości Gospodarstw Rolnych
00-002 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20
Tel.: +48 (22) 505 45 82
E-mail: portal@fadm.pl
Internet: www.fadm.pl; www.polskifadm.eu

Spis treści

1.	Wstęp	5
2.	Wspólnotowa Sieć Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych (FADN)	6
2.1.	Informacje ogólne o FADN	6
2.2.	Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych.....	8
2.3.	Zakres podmiotowy FADN.....	10
2.4.	Wybór próby gospodarstw rolnych z pola obserwacji FADN	11
2.5.	Przykładowe rozmiary działalności rolniczych gwarantujące osiągnięcie przez gospodarstwo rolne minimalnego progu wielkości ekonomicznej według współczynników SO „2013”	11
2.6.	Zakres przedmiotowy FADN.....	13
3.	Cele, metoda i obiekty badawcze	14
3.1.	Cele opracowania	14
3.2.	Metoda	14
3.3.	Obiekty badawcze	16
4.	Struktura zbioru gospodarstw rolnych podlegających analizie dochodu gospodarstw domowych rolników.....	19
5.	Analiza dochodów gospodarstw domowych rodzin rolników	23
5.1.	Analiza struktury dochodów rodzin rolników w gospodarstwach rolnych grupowanych według typów rolniczych (TF8)	23
5.2.	Analiza struktury dochodów rodzin rolników w gospodarstwach rolnych grupowanych według klas wielkości ekonomicznej (ES6).....	26
5.3.	Analiza struktury dochodów rodzin rolników z gospodarstw rolnych grupowanych według powierzchni użytków rolnych (UAA6)	29
6.	Podsumowanie.....	32
7.	Aneks tabelaryczny	33

Spis wykresów

Wykres 1.	Struktura procentowa zwrotów ankiet w badanych gospodarstwach	18
Wykres 2.	Struktura procentowa gospodarstw domowych według zadeklarowanej wielkości dochodu spoza gospodarstwa rolnego.....	18
Wykres 3.	Struktura w badanym zbiorze gospodarstw rolnych według typów rolniczych (TF8).....	19
Wykres 4.	Struktura w badanym zbiorze gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej (ES6)	20
Wykres 5.	Struktura badanego zbioru gospodarstw rolnych według klas powierzchni użytków rolnych (UAA6)	21

Wykres 6.	Wartość dochodu spoza gospodarstwa rolnego w relacji do średniego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej w 2021 roku (45 619 zł).....	22
Wykres 7.	Dochód rodziny rolnika w poszczególnych typach rolniczych (TF8)	23
Wykres 8.	Wielkość i struktura rodzajowa dochodu rodzin rolników w poszczególnych typach rolniczych (TF8).....	24
Wykres 9.	Dochód rodziny rolnika w poszczególnych klasach wielkości ekonomicznej (ES6).....	26
Wykres 10.	Wielkość i struktura rodzajowa dochodu rodzin rolników w poszczególnych klasach wielkości ekonomicznej (ES6).....	27
Wykres 11.	Dochód rodziny rolnika w poszczególnych klasach powierzchni użytków rolnych (UAA6).....	29
Wykres 12.	Wielkość i struktura rodzajowa dochodu rodzin rolników w poszczególnych klasach powierzchni użytków rolnych (UAA6)	30

1. Wstęp

Kluczowy wpływ na podejmowane przez rolnika decyzje produkcyjne i inwestycyjne w gospodarstwie rolnym ma sytuacja finansowa i ekonomiczna rodziny. Zależność ta wynika z faktu, że w indywidualnych gospodarstwach rolnych, w odróżnieniu od przedsiębiorstw, nie ma wyraźnego rozdziału pomiędzy budżetem gospodarstwa rolnego a gospodarstwa domowego rodziny rolnika. W szczególności dotyczy to przepływu kapitału. W okresie obrachunkowym realizowane są, w zależności od bieżących potrzeb, dwukierunkowe przekazania kapitału pomiędzy gospodarstwem rolnym i gospodarstwem domowym. Z tego powodu istotne są informacje dotyczące dochodów zarówno z gospodarstw rolnych, jak i spoza nich.

Dla pełniejszego przedstawienia sytuacji finansowej w gospodarstwach rolnych pogrupowano je według trzech kryteriów:

- typu rolniczego,
- klas wielkości ekonomicznej,
- klas wielkości obszarowej.

Analizę wykonano wykorzystując dane rachunkowe zbierane w ramach Polskiego FADN oraz dane o dochodach spoza gospodarstwa rolnego uzyskane z badania ankietowego, przeprowadzonego w tych samych gospodarstwach, w których prowadzono rachunkowość dla potrzeb Polskiego FADN.

Analiza jest kontynuacją badań prowadzonych w tym obszarze od 2004 roku. Prezentowane wyniki są w pełni zgodne z pojęciami i kategoriami ekonomicznymi, prezentowanymi w publikacjach Dyrekcji Generalnej ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich UE (DG AGRI).

2. Wspólnotowa Sieć Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych (FADN)

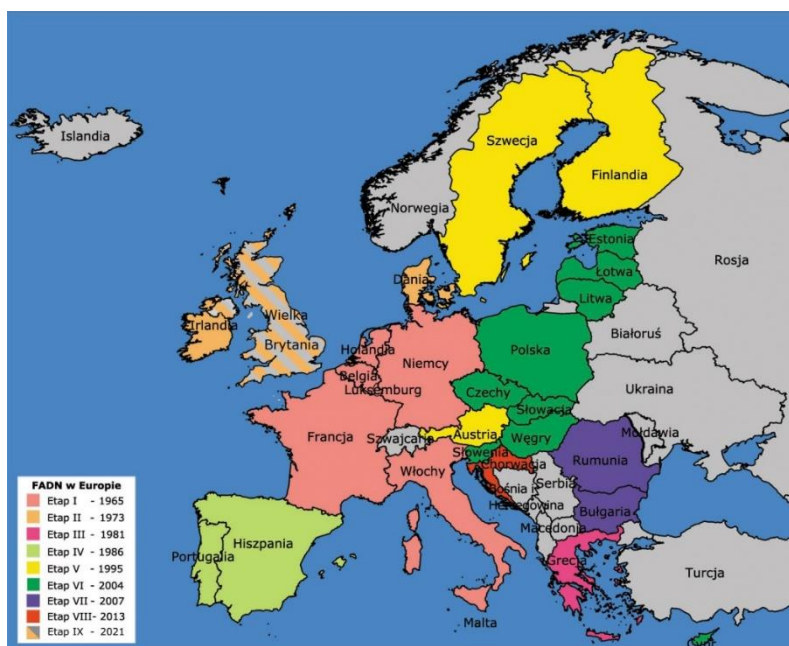
2.1. Informacje ogólne o FADN

FADN to europejski system zbierania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych, którego formalne funkcjonowanie rozpoczęło się w 1965 r.

FADN był tworzony etapowo w miarę poszerzania Unii Europejskiej, na podstawie Rozporządzenia Rady EWG nr 79/65/EEC z dnia 15 czerwca 1965 r. w sprawie utworzenia sieci zbierania danych rachunkowych dotyczących dochodów i działalności gospodarstw rolnych w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej. Etapy tworzenia systemu:

- etap I: 1965 r. - Belgia, Francja, Holandia, Luksemburg, Niemcy i Włochy (państwa założycielskie);
- etap II: 1973 r. - Wielka Brytania, Irlandia i Dania;
- etap III: 1981 r. - Grecja;
- etap IV: 1986 r. - Hiszpania i Portugalia;
- etap V: 1995 r. - Finlandia, Szwecja i Austria;
- etap VI: 1 maja 2004 r. - Cypr, Estonia, Litwa, Łotwa, Malta, Polska, Słowacja, Słowenia, Republika Czeska i Węgry;
- etap VII: 1 stycznia 2007 r. - Rumunia i Bułgaria;
- etap VIII: 1 lipca 2013 r. - Chorwacja;
- etap IX: 1 stycznia 2021 r. - Wyjście Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej nastąpiło 1 lutego 2020 r. Okres przejściowy trwał do 31 grudnia 2020 r. Od 2021 r. UE liczy 27 członków.

Mapa 1. Etapy tworzenia FADN w Europie

Unikalność FADN polega na tym, że gromadzi on dane zaliczane do grupy wrażliwych, które opisują sytuację ekonomiczną i finansową gospodarstw rolnych.

Dane gromadzone w ramach FADN dotyczą działalności rolniczej w gospodarstwach towarowych oraz tzw. OGA, tj. działalności innej niż rolnicza związanej z gospodarstwem rolnym. Brak danych o dochodach spoza gospodarstwa rolnego w FADN nie pozwala na bezpośrednią ocenę sytuacji dochodowej rodzin rolniczych związanych z gospodarstwami towarowymi.

W polu obserwacji FADN znajdują się gospodarstwa towarowe, mające zasadniczy udział w tworzeniu wartości dodanej w rolnictwie. Za takie uznawane są gospodarstwa, które mieszczą się w grupie gospodarstw wytwarzającej w danym regionie FADN lub państwie członkowskim co najmniej 90% wartości Standardowej Produkcji (SO).

W poszczególnych państwach członkowskich występują różne minimalne progi wielkości ekonomicznej gospodarstw rolnych włączanych do pola obserwacji FADN (patrz: Tabela 1). Wysokość progów wynika z różnic jakie występują w strukturze agrarnej państw członkowskich.

Należy podkreślić, że baza danych FADN jest jedyną, w której dane gromadzone są według jednolitych zasad, a gospodarstwa tworzą statystycznie reprezentatywną próbę towarowych gospodarstw rolnych funkcjonujących na obszarze Unii Europejskiej.

FADN bazuje na danych rachunkowych dostarczanych przez rachunkowość realizowaną w konwencji tzw. rachunkowości zarządczej. Ta odmiana rachunkowości, w odróżnieniu od finansowej¹, ma na celu jak najpełniejsze odzwierciedlenie sytuacji produkcyjno – ekonomicznej gospodarstwa rolnego. O wyborze tej odmiany rachunkowości zdecydowała chęć podejmowania decyzji adekwatnych do sytuacji gospodarstw rolnych.

¹ Rachunkowość finansowa podlega odpowiednim przepisom prawa, które są różne w poszczególnych państwach członkowskich Unii Europejskiej.

2.2. Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych

Według znowelizowanych zasad Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych, w klasyfikacji gospodarstw rolnych stosuje się parametr ekonomiczny, którym jest Standardowa Produkcja² (ang. Standard Output, w skrócie SO).

Standardowa Produkcja (SO) jest to średnia z 5 lat wartość produkcji określonej działalności rolniczej (roślinnej lub zwierzęcej) uzyskana z 1 ha lub od 1 zwierzęcia³ w ciągu 1 roku, w przeciętnych dla danego regionu warunkach produkcyjnych. W celu wyeliminowania wahań wartości produkcji (powodowanych warunkami pogodowymi czy też zmianami cen produktów) do obliczeń przyjmowane są średnie z 5 lat odpowiedniego okresu, na podstawie uśrednionych danych rocznych z określonego regionu.

WTGR narzuca konieczność obliczania zestawów współczynników SO dla każdego regionu rolniczego i dla każdej prowadzonej w gospodarstwie działalności produkcji roślinnej i zwierzęcej. Listę działalności rolniczych, dla których konieczne jest obliczenie SO ustala Komisja UE i jest ona zgodna z listą cech Badań Struktury Gospodarstw Rolnych. Duża liczba pozycji w zestawach Standardowej Produkcji odzwierciedla nie tylko zróżnicowanie rolnictwa we Wspólnocie, ale także ukazuje poziom stosowanej szczegółowości, zapewniający porównywalność dostarczanych wyników, a tym samym realnie odzwierciedlający sytuację w rolnictwie.

Przy zastosowaniu współczynników Standardowej Produkcji gospodarstwa rolne klasyfikowane są według dwóch charakterystyk:

- wielkości ekonomicznej,
- typu rolniczego.

Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego określana jest jako suma wartości Standardowych Produkcji (SO) wszystkich działalności rolniczych występujących w gospodarstwie. Wielkość ekonomiczna gospodarstwa wyrażana jest wartością SO w euro. Na podstawie tak ustalonej wielkości ekonomicznej dane gospodarstwo rolne zaliczane jest do odpowiedniej klasy wielkości ekonomicznej.

Typ rolniczy gospodarstwa rolnego określany jest na podstawie udziału poszczególnych działalności rolniczych w tworzeniu całkowitej wartości SO gospodarstwa. Typ rolniczy gospodarstwa odzwierciedla jego poziom i kierunek specjalizacji.

² Do roku obrachunkowego 2009 WTGR oparta była na parametrze Standardowej Nadwyżki Bezpośredniej a wielkość ekonomiczna gospodarstwa określana była za pomocą Europejskiej Jednostki Wielkości [ESU].

³ SO dla grzybów odnosi się do 100 m² uprawy; SO dla drobiu odnosi się do 100 szt. zwierząt; SO dla pszczoł odnosi się do 1 ula (1 rodziny pszczelej).

W zależności od pożądanego stopnia dokładności, typy rolnicze gospodarstw zorganizowane są następująco:

- 8 typów ogólnych i grupę gospodarstw niesklasyfikowanych (oznaczanych z użyciem jednego znaku),
- 21 typów podstawowych i grupę gospodarstw niesklasyfikowanych (oznaczanych z użyciem dwóch znaków),
- 61 typów szczegółowych i grupę gospodarstw niesklasyfikowanych (oznaczanych z użyciem trzech znaków).

Z uwagi na rosnące znaczenie wielofunkcyjności gospodarstw rolnych, WTGR została uzupełniona o dodatkową „klasyfikację”, której kryterium jest udział przychodów z działalności gospodarczej innej niż rolnicza bezpośrednio związanej z gospodarstwem (ang. Other Gainful Activities, w skrócie OGA) w całkowitych przychodach gospodarstwa (rolnictwo + OGA + dopłaty bezpośrednie). OGA to działalność, w ramach której wykorzystywane są albo zasoby gospodarstwa rolnego (ziemia, budynki, maszyny itp.) albo produkty tego gospodarstwa. W zależności od tego, jaki procent całkowitych przychodów gospodarstwa stanowi OGA, dane gospodarstwo zaliczane jest do jednej z trzech klas OGA.

Działalność gospodarcza inna niż rolnicza nie jest brana pod uwagę w typologii gospodarstw dokonywanej na podstawie działalności rolniczych – zarówno wielkość ekonomiczna, jak i typ rolniczy nie uwzględniają zatem przychodów związanych z OGA.

2.3. Zakres podmiotowy FADN

Minimalny próg określający gospodarstwo jako towarowe (oznacza to włączenie gospodarstwa do badań) wyrażony jest w euro. Wielkość ta jest ustalana oddzielnie dla każdego państwa członkowskiego i zmienia się w czasie, zgodnie z ewolucją struktury i siły ekonomicznej gospodarstw rolnych (patrz: Tabela 1).

Tabela 1. Minimalne progi wielkości ekonomicznej i liczebność próby FADN w poszczególnych państwach członkowskich w 2021 r.

Państwa	Dolny próg wielkości ekonomicznej EUR	Liczba gospodarstw w próbie szt.	Struktura próby w europejskim FADN %
Austria	15 000	1 800	2,2
Belgia	25 000	1 200	1,5
Bułgaria	4 000	2 202	2,7
Chorwacja	4 000	1 251	1,5
Cypr	4 000	500	0,6
Czechy	15 000	1 282	1,6
Dania	25 000	1 600	2,0
Estonia	4 000	658	0,8
Finlandia	8 000	900	1,1
Francja (z wyłączeniem Gwadelupy, Martynika, Reunion)	25 000	7 320	8,9
Gwadelupa, Martynika, Reunion	15 000	320	0,4
Grecja	4 000	4 675	5,7
Hiszpania	8 000	8 700	10,6
Niderlandy	25 000	1 500	1,8
Irlandia	8 000	900	1,1
Litwa	4 000	1 000	1,2
Luksemburg	25 000	450	0,6
Łotwa	4 000	1 000	1,2
Malta	4 000	536	0,7
Niemcy	25 000	8 800	10,8
Polska	4 000	12 100	14,8
Portugalia	4 000	2 300	2,8
Rumunia	4 000	5 100	6,2
Słowacja	25 000	562	0,7
Słowenia	4 000	908	1,1
Szwecja	15 000	1 025	1,3
Węgry	4 000	2 100	2,6
Włochy	8 000	11 106	13,6
Razem FADN UE*		81 795	100

Źródło: Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2019/1975 z dnia 31 października 2019 r. Ustanawiające zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1217/2009 ustanawiającego sieć zbierania danych rachunkowych o dochodach i działalności gospodarczej gospodarstw rolnych w Unii Europejskiej.

* Od 2021 roku obrachunkowego liczba gospodarstw w próbie europejskiego FADN została pomniejszona o gospodarstwa z Wielkiej Brytanii. Oznacza to, że nie przekazywane są do KE sprawozdania z gospodarstwa rolnego z tego kraju.

2.4. Wybór próby gospodarstw rolnych z pola obserwacji FADN

Agencje łącznikowe FADN z poszczególnych państw opracowują corocznie plany wyboru gospodarstw rolnych do badań w ramach FADN⁴. Po ich opracowaniu i zaakceptowaniu przez Komitety Krajowe FADN, są one przekazywane w celu akceptacji przez Komitet Wspólnoty nadzorujący FADN.

Wewnątrz pola obserwacji FADN istnieje zróżnicowanie gospodarstw rolnych pod względem ich wielkości ekonomicznej i typu rolniczego.

Dla zapewnienia precyzyjnego odzwierciedlenia tego zróżnicowania w próbie badawczej pole obserwacji jest dzielone na warstwy. Pominięcie tej czynności w procesie wyboru próby, mogłoby spowodować brak właściwej reprezentacji niektórych rodzajów gospodarstw (np. dużych gospodarstw mlecznych w jednym regionie, czy małych gospodarstw sadowniczych w innym regionie). W procedurze warstwowania zbioru gospodarstw mają zastosowanie trzy kryteria:

- położenie regionalne,
- wielkość ekonomiczna,
- typ rolniczy.

2.5. Przykładowe rozmiary działalności rolniczych gwarantujące osiągnięcie przez gospodarstwo rolne minimalnego progu wielkości ekonomicznej według współczynników SO „2013”

Wielkość ekonomiczna gospodarstwa określana jako suma wartości Standardowych Produkcji (SO) wszystkich działalności rolniczych występujących w gospodarstwie służy do ustalenia minimalnego progu wielkości ekonomicznej dla pola obserwacji FADN. W Polsce dla roku obrachunkowego 2021 próg ten został ustalony na poziomie 4 000 euro. Tabela 2 przedstawia powierzchnię niektórych upraw oraz liczbę zwierząt niezbędną do włączenia gospodarstwa do pola obserwacji FADN.

⁴ Pawłowska-Tyszkó J., Małanowska B., Osuch D., Bocian M.: Opis realizacji planu wyboru próby gospodarstw rolnych dla Polskiego FADN w 2021 roku. IERiGŻ-PIB, Warszawa, 2022.

Tabela 2. Rozmiary działalności rolniczych niezbędne do osiągnięcia przez gospodarstwo rolne minimalnego progu wielkości ekonomicznej* według współczynników SO „2013”

Region	Działalność	J.m.	Ekwiwalent 4000 euro wg SO "2013"
Pomorze i Mazury	Pszenica zwyczajna i orkisz	ha	3,9
	Rzepak i rzepik	ha	3,8
	Buraki cukrowe	ha	2,0
	Sady jabłoniowe	ha	3,0
	Warzywa, truskawki w uprawie polowej (w płodozmianie z uprawami rolnymi)	ha	1,1
	Krowy mleczne	szt.	2,7
	Tuczniki	szt.	15,2
Wielkopolska i Śląsk	Pszenica zwyczajna i orkisz	ha	3,9
	Rzepak i rzepik	ha	3,6
	Buraki cukrowe	ha	2,1
	Sady jabłoniowe	ha	1,6
	Warzywa, truskawki w uprawie polowej (w płodozmianie z uprawami rolnymi)	ha	0,8
	Krowy mleczne	szt.	2,3
	Tuczniki	szt.	15,3
Mazowsze i Podlasie	Pszenica zwyczajna i orkisz	ha	5,0
	Rzepak i rzepik	ha	4,2
	Buraki cukrowe	ha	2,2
	Sady jabłoniowe	ha	1,2
	Warzywa, truskawki w uprawie polowej (w płodozmianie z uprawami rolnymi)	ha	0,9
	Krowy mleczne	szt.	2,5
	Tuczniki	szt.	14,0
Małopolska i Pogórze	Pszenica zwyczajna i orkisz	ha	5,0
	Rzepak i rzepik	ha	4,1
	Buraki cukrowe	ha	2,2
	Sady jabłoniowe	ha	1,6
	Warzywa, truskawki w uprawie polowej (w płodozmianie z uprawami rolnymi)	ha	0,9
	Krowy mleczne	szt.	3,2
	Tuczniki	szt.	15,5

*Osiągnięcie przez gospodarstwo minimalnego progu wielkości ekonomicznej według współczynników SO „2013”, włącza GR do pola obserwacji Polskiego FADN; np. w regionie Pomorze i Mazury powierzchnia pszenicy 3,9 ha zapewnia osiągnięcie progowej wartości 4 000 euro.

2.6. Zakres przedmiotowy FADN

FADN regulowany jest przepisami prawa. Podstawowym dokumentem prawnym jest Rozporządzenie Rady EWG nr 79/65/EEC z dnia 15 czerwca 1965 r. ustanawiające ten system i nakładające na każde państwo członkowskie obowiązek jego utworzenia. Przepis ten określił trzy podstawowe zasady obowiązujące w FADN. Spośród nich na pierwszym miejscu wyróżniona jest zasada dobrowolnego udziału rolników w tym systemie.

Zakres i format zbieranych danych rachunkowych w gospodarstwach rolnych dla potrzeb FADN, jest szczegółowo zdefiniowany w Rozporządzeniu Komisji nr 868/2008 z dnia 3 września 2008 r. (z późniejszymi zmianami) oraz na podstawie dokumentu RI/CC 1256 Rev. 7 Farm Return Data Definitions z lutego 2012 r. Przepisy te wraz z powyższymi zmianami, obok szczegółowego wykazu zmiennych, zawierają także instrukcje dotyczące sposobu tworzenia tzw. sprawozdania z gospodarstwa rolnego FADN (The Farm Return) oraz definicje stosowanych pojęć.

Kierując się zapisami tego rozporządzenia można stwierdzić w sposób bardzo ogólny, że gromadzone dane w ramach FADN:

- dotyczą wyłącznie gospodarstwa rolnego,
- odzwierciedlają stan i strukturę składników majątkowych, a także stan i strukturę źródeł finansowania majątku,
- odzwierciedlają strukturę przychodów i kosztów na poziomie gospodarstwa rolnego,
- w sposób szczególny uwzględniają elementy związane z Wspólną Polityką Rolną (dotacje).

Zatem ze względów formalnych nie ma możliwości poszerzenia zakresu zbieranych danych rachunkowych w ramach Polskiego FADN⁵. Jedynym formalnym źródłem danych o dochodach rodzin rolników w Polsce jest badanie budżetów gospodarstw domowych (w tym rodzin rolniczych) prowadzone przez Główny Urząd Statystyczny (GUS)⁶.

⁵ To jest właśnie powód odstąpienia od zbierania w ramach podstawowego zakresu Polskiego FADN danych o dochodach rodzin rolników pozyskiwanych spoza gospodarstwa rolnego, praktykowanego w rachunkowości rolnej organizowanej przez IERiGŻ-PIB do momentu uzyskania statusu Agencji łącznikowej FADN w Polsce.

⁶ W 2021 r. badaniem objęto 30 867 gospodarstw domowych, Budżety gospodarstw domowych w 2021 r. GUS, Warszawa, 2022, str. 151.

3. Cele, metoda i obiekty badawcze

3.1. Cele opracowania

Za cele opracowania przyjęto:

- zbadanie struktury dochodów rodzin rolników w poszczególnych typach rolniczych, klasach wielkości ekonomicznej oraz klasach obszarowych gospodarstw rolnych,
- zbadanie rozkładu gospodarstw według struktury i poziomu dochodu rodziny rolnika,
- zbadanie poziomu dochodów rodzin rolników, które osiągnęły dodatni dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego i jednocześnie dodatni dochód spoza gospodarstwa.

3.2. Metoda

Pominięcie informacji o dochodach spoza gospodarstwa rolnego w przypadku indywidualnych gospodarstw rolnych stanowi duże ograniczenie dla poznania i wyjaśniania zasad ich funkcjonowania. Mając świadomość wagi niedostatku tego typu informacji, podczas projektowania struktury bazy danych rachunkowych z gospodarstw rolnych na potrzeby Polskiego FADN i organizacji ich zbierania, podjęto decyzję o uruchomieniu zbierania danych o dochodach rodzin rolników spoza gospodarstwa rolnego. Badanie to prowadzone jest równoległe do zbierania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych w celach Polskiego FADN, w tych samych gospodarstwach i jest badaniem całkowicie dobrowolnym. Doradca dostarcza rolnikowi „Ankiety dotyczącej dochodów spoza gospodarstwa rolnego rodziny rolnika”⁷ (zwanej dalej ankietą), której integralną częścią jest deklaracja woli uczestniczenia w dodatkowym, w stosunku do Polskiego FADN, badaniu, z jednoczesną zgodą na udostępnienie tych danych dla celów naukowo-badawczych IERiGŻ-PIB.

Dotychczasowe doświadczenia w zbieraniu danych z gospodarstw rolnych wskazują, że informacje o dochodach należą do grupy najbardziej wrażliwych i rolnicy niechętnie podają szczegółowe kwoty dochodu ze źródeł pozarolniczych. Pamiętając o tym, w badaniach odstąpiono od bezpośredniego zbierania wartości odnoszących się do dochodów pozarolniczych, na rzecz wyboru kodu charakteryzującego dochód z określonego przedziału⁸ (np. kod 35 odpowiada dochodowi z przedziału 2 000 – 2 999 zł)⁹.

⁷ Pełny format kwestionariusza p.t. „Ankieta dotycząca dochodów spoza gospodarstwa rolnego rodziny rolnika” jest zamieszczony na stronie www.fadn.pl w zakładce Metodyka.

⁸ Ten sposób zastosowano z powodzeniem w badaniu dochodów gospodarstw rolnych metodą wywiadu, realizowanym w czerwcu 1994 r. na terenie 2 gmin we współpracy z ekspertami z Economic Research Service (ERS) i National Agency of Statistic Service (NASS) z USA. Zob.: Nieć D., Osuch D., Gomółka J.: Badanie dochodów gospodarstw rolnych metodą wywiadu. IERiGŻ, Warszawa, 1997.

⁹ Pełen wykaz kodów dla przedziałów kwotowych zamieszczony jest na stronie www.fadn.pl w zakładce Metodyka.

W trakcie roku obrachunkowego zbierano dane w ujęciu miesięcznym z wydzieleniem 4 rodzajów źródeł:

- pracy najemnej,
- świadczeń emerytalno-rentowych,
- innych świadczeń społecznych,
- pozostałych źródeł.

W przypadku zarejestrowanej działalności pozarolniczej ewidencjonowano jednorazowo za cały rok dochody po opodatkowaniu, podając dodatkowo symbol EKD/PKD.

Na potrzeby analizy dochodu spoza gospodarstwa rolnego została użyta środkowa wartość przedziału kwot dochodu, a w przypadku ostatniego przedziału przyjęto wartość 400 000 zł. Tak więc np. dla przedziału o numerze 36, w którym powinny być zawarte kwoty od 3 000 do 3 999 zł dla obliczeń dochodu spoza gospodarstwa rolnego przyjęto wartość 3 500 zł.

Informacje na temat dochodu netto z rodzinnego gospodarstwa rolnego pochodzą z bazy danych rachunkowych zebranych w ramach Polskiego FADN (zmienna SE420 w wynikach standardowych).

Do analizy statystycznej struktury gospodarstw zastosowano wykresy określające liczbę gospodarstw w poszczególnych typach rolniczych, w klasach wielkości ekonomicznej oraz w poszczególnych klasach obszarowych. Dwa pierwsze kryteria są podstawą wyboru reprezentatywnej próby gospodarstw w ramach FADN, dane w tym systemie nie są zaś reprezentatywne z punktu widzenia wielkości obszarowej. Grupowanie gospodarstw według zasobów ziemi zostało zastosowane w celu zaspokojenia zapotrzebowania odbiorców przyzwyczajonych do tego kryterium grupowania gospodarstw rolnych. Ponieważ nie udało się pozyskać danych o dochodach ze wszystkich gospodarstw uczestniczących w Polskim FADN, **przedstawiane wyniki nie są reprezentatywne dla ogółu gospodarstw towarowych w Polsce.**

Do analizy struktury dochodów rodzin rolników wykorzystano wykresy kolumnowe określające wielkość i strukturę dochodów rodzin rolników w poszczególnych grupach gospodarstw.

Do oceny zróżnicowania dochodów gospodarstw w próbie badawczej wykorzystano podstawowe statystyki opisowe tj. średnią arytmetyczną, odchylenie standardowe oraz współczynnik zmienności.

Ze względu na elektroniczną technikę przetwarzania danych w przypadku niektórych wyliczeń mogą wystąpić różnice z tytułu zaokrągleń.

3.3. Obiekty badawcze

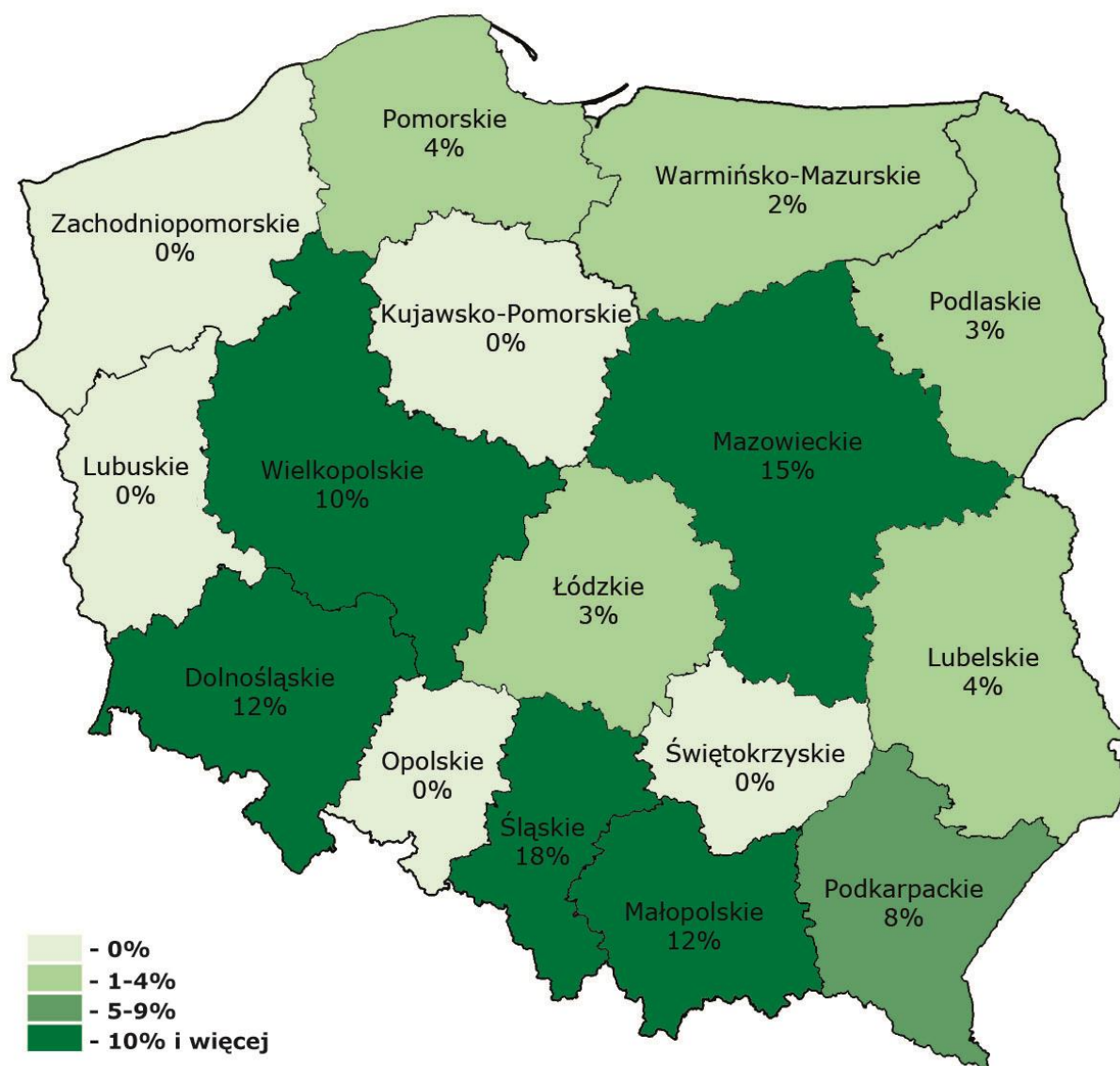
W opracowaniu wykorzystano dane rachunkowe z gospodarstw rolnych prowadzących rachunkowość rolną w 2021 r. dla potrzeb Polskiego FADN. Pochodziły one z 9 968 indywidualnych gospodarstw rolnych. Zbiór tych gospodarstw podzielono na dwa podzbiory, stosując następujące rozróżnienie:

- do zbadania struktury badanej zbiorowości gospodarstw wykorzystano informacje z 5 631 gospodarstw, które wypełniły ankietę dotyczącą dochodów spoza gospodarstwa rolnego rodziny rolnika (rozdział 3 i 4),
- do zbadania dochodów rodzin rolników w gospodarstwach grupowanych według typów rolniczych, wielkości ekonomicznej, powierzchni użytków rolnych wykorzystano dane z 1 788 gospodarstw, które pozytywnie przeszły kontrolę jakości danych oraz w których dochód spoza gospodarstwa oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego był większy od zera (rozdział 5).

Jak już wspomniano badanie dotyczące dochodów rodzin rolników spoza gospodarstwa rolnego prowadzone jest równoległe do badań Polskiego FADN i jest dobrowolne. W ramach tego badania 608 rolników odmówiło wypełnienia ankiety, w 1 845 gospodarstwach podano dochód spoza gospodarstwa większy od zera, a 3 786 rolników zadeklarowało dochód zerowy. Do tej grupy zaliczono również rolników prowadzących rachunkowość rolną FADN, którzy wpisali w ankiecie zryczałtowany zwrot kosztów z tytułu prowadzenia rachunkowości rolnej dla potrzeb Polskiego FADN w kwocie 200 zł. Pozostałe 3 729 ankiet zostało zakwestionowane w wyniku kontroli jakości danych, a informacje w nich zawarte nie są przedmiotem analizy tego opracowania.

W celu zbadania stopnia uczestnictwa w badaniu w poszczególnych województwach obliczono udział rolników odmawiających udzielenia odpowiedzi w stosunku do wszystkich gospodarstw indywidualnych uczestniczących w Polskim FADN. Wyniki analizy dla poszczególnych województw przedstawiono na poniższej mapie (patrz: Mapa 2). Biorąc pod uwagę stopień „odmów” można zauważyć, że w pięciu województwach był on najwyższy i wynosił odpowiednio: w wielkopolskim 10%, małopolskim i dolnośląskim po 12%, w mazowieckim 15% i w śląskim 18%. W województwach kujawsko-pomorskim, zachodniopomorskim, lubuskim, opolskim oraz świętokrzyskim wszyscy rolnicy zaakceptowali wypełnienie ankiety badawczej. W porównaniu do 2020 roku¹⁰ spadła liczba „odmów” uczestnictwa w badaniu (675 odmów w 2020 roku i 608 odmów w 2021 roku).

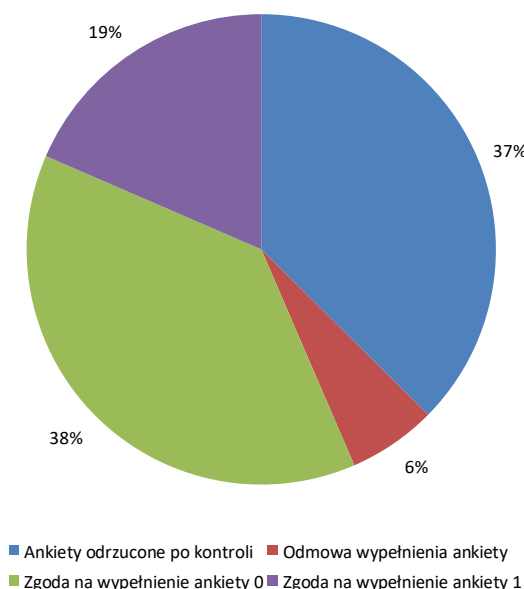
Mapa 2. Udział odmów wypełnienia ankiety w poszczególnych województwach w 2021 roku

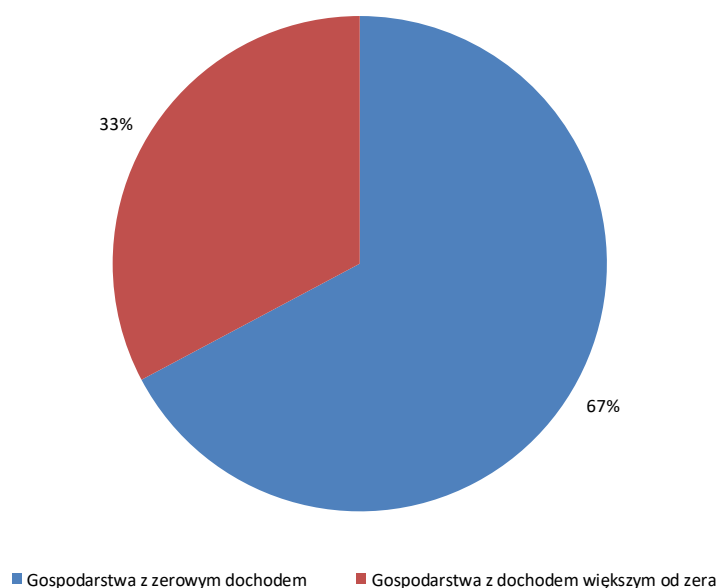
¹⁰Juchniewicz M., Kambo K., Michalak P.: Poziom i struktura dochodów rodzin z gospodarstw rolnych prowadzących rachunkowość w 2020 roku. IERiGŻ-PIB, Warszawa, 2022.

Z zestawienia ankiet wynika, że 94% gospodarstw wyraziło zgodę na udział w badaniu dotyczącym dochodów spoza gospodarstwa rolnego, jednakże aż 37% ankiet zostało zakwestionowanych w wyniku kontroli jakości danych (patrz: Wykres 1).

Wykres 1. Struktura procentowa zwrotów ankiet w badanych gospodarstwach

Wykres 2. Struktura procentowa gospodarstw domowych według zadeklarowanej wielkości dochodu spoza gospodarstwa rolnego

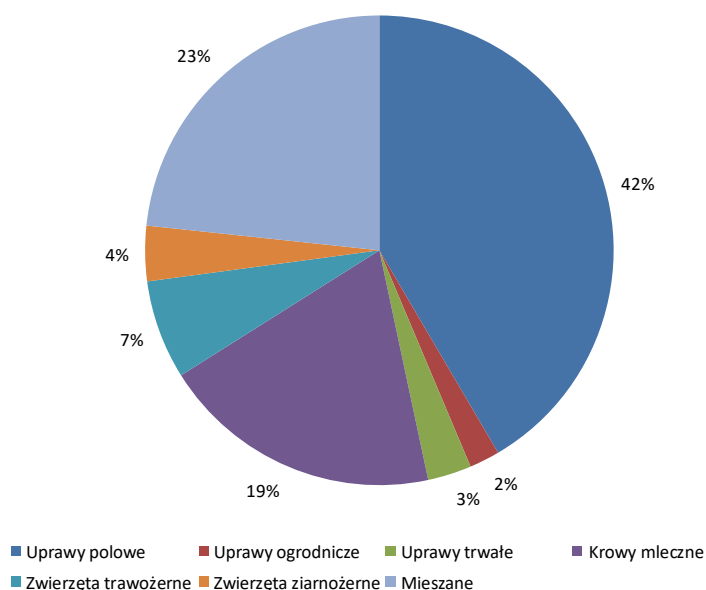

Rozkład struktury procentowej gospodarstw według wielkości zadeklarowanego dochodu spoza gospodarstwa rolnego wskazuje, że w 67% zwróconych ankiet deklarowano brak dochodu. W pozostałych 33% zadeklarowany dochód był powyżej zera (patrz: Wykres 2).

4. Struktura zbioru gospodarstw rolnych podlegających analizie dochodu gospodarstw domowych rolników

Badanie struktury dochodów rodzin rolników w poszczególnych gospodarstwach wykonano z uwzględnieniem 3 kryteriów grupowania: typu rolniczego (TF8), klasy wielkości ekonomicznej (ES6) i klasy obszarowej (UAA6). Pierwszym zastosowanym kryterium był typ rolniczy gospodarstwa.

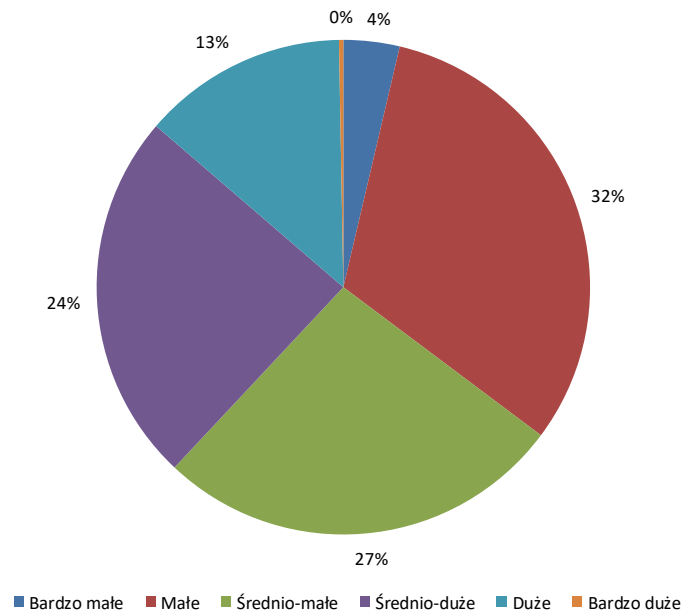
Wykres 3. Struktura w badanym zbiorze gospodarstw rolnych według typów rolniczych (TF8)¹¹

Analizując rozkład gospodarstw według typów rolniczych TF8 (patrz: Wykres 3) wynika, że najbardziej liczną grupą były gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych oraz gospodarstwa wielokierunkowe z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą (odpowiednio 42% i 23%). Następne w kolejności znalazły się gospodarstwa specjalizujące się w chowie krów mlecznych (19%). W pozostałych czterech typach rolniczych odsetek gospodarstw wynosił od 2 do 7% całości analizowanego zbioru.

¹¹ Pełen wykaz typów rolnych został zamieszczony na str. 35, Tabela 9.

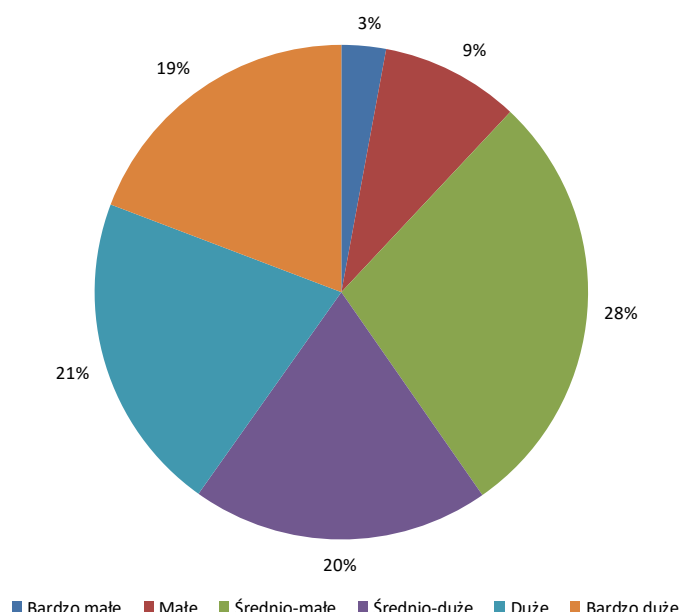
Wykres 4. Struktura w badanym zbiorze gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej (ES6)¹²

Rozkład zbioru gospodarstw według sześciu klas wielkości ekonomicznej, ES6 (patrz: Wykres 4), wskazuje na dominujący (83%) udział w badanym zbiorze trzech kolejnych klas wielkości ekonomicznej (małych, średnio-małych i średnio-dużych). Ich wielkość ekonomiczna zawiera się w przedziale od 8 tys. do 100 tys. euro. Odsetek gospodarstw bardzo małych i dużych kształtował się na poziomie odpowiednio 4 i 13%. Gospodarstwa bardzo duże (powyżej 500 tys. euro) stanowiły w roku 2021 jedynie 0,28% badanej zbiorowości.

¹² Pełen wykaz klas wielkości ekonomicznej został zamieszczony na str. 35, Tabela 10.

Wykres 5. Struktura badanego zbioru gospodarstw rolnych według klas powierzchni użytków rolnych (UAA6)¹³

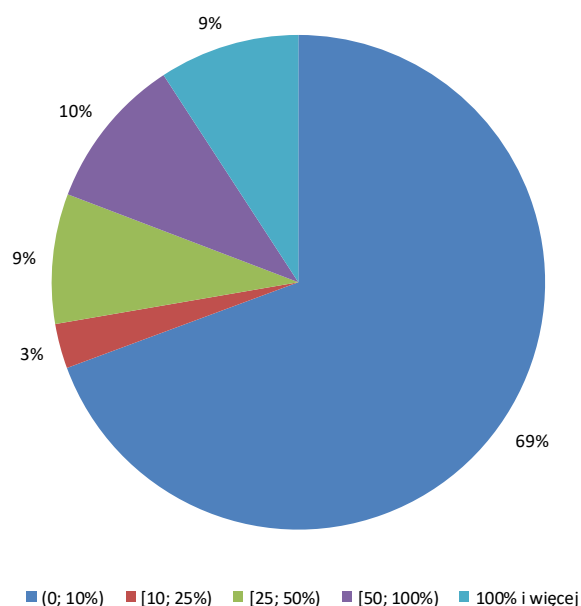

Z rozkładu zbioru gospodarstw według sześciu klas obszarowych wynika, że najliczniejszą grupą były gospodarstwa średnio-małe (28%) (patrz: Wykres 5). Powierzchnia użytków rolnych w tej grupie gospodarstw zawiera się w przedziale 10–20 ha. Udział gospodarstw dużych i średnio-dużych wyniósł odpowiednio 21% i 20%, natomiast bardzo dużych 19%. Najmniej liczną grupą były gospodarstwa należące do klasy poniżej 5 ha użytków rolnych (bardzo małe). Ich udział w całym zbiorze gospodarstw wyniósł 3%.

Z porównania struktury gospodarstw utworzonych według trzech różnych kryteriów grupowania wynika, że najbardziej równomierny rozkład wystąpił w przypadku zastosowania ostatniego kryterium grupowania, czyli według klas powierzchni użytków rolnych (UAA6). Największą nierównomiernością charakteryzował się rozkład liczby gospodarstw według typu rolniczego (TF8).

¹³ Pełen wykaz klas obszarowych został zamieszczony na str. 36, Tabela 11.

Wykres 6. Wartość dochodu spoza gospodarstwa rolnego w relacji do średniego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej w 2021 roku (45 619 zł)

Dla celów porównawczych, analizę uzupełniono o rozkład gospodarstw według arbitralnie przyjętych przedziałów kwot dochodu spoza gospodarstwa rolnego (patrz: Wykres 6). Przedziały klasowe dochodów ustalono w odniesieniu do kwoty wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej, oszacowanego dla 2021 roku (45 619 zł¹⁴). Dla tej analizy przyjęto następujące przedziały: poniżej 10% średniego wynagrodzenia netto, [10–25%) średniego wynagrodzenia netto, [25–50%), [50–100%) oraz powyżej 100%. Taki podział gospodarstw wskazał, że w 9% badanych gospodarstw dochód spoza gospodarstwa rolnego był równy lub wyższy od średniego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej.

¹⁴ Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

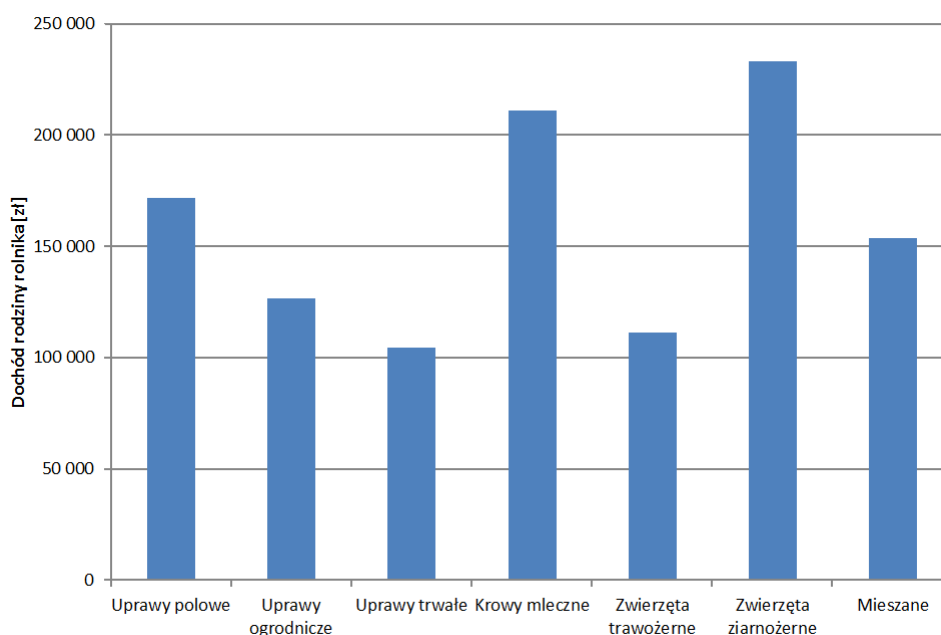
5. Analiza dochodów gospodarstw domowych rodzin rolników¹⁵

Analizą objęto dochody rodzin rolników z 1 788 gospodarstw rolnych pogrupowanych według typów rolniczych, wielkości ekonomicznej oraz powierzchni użytków rolnych, w których dochody z rodzinnego gospodarstwa rolnego oraz dochody spoza gospodarstwa osiągnęły dodatnie wartości. Średnia wartość dochodu rodzin rolników w grupie gospodarstw, które zrealizowały dochód spoza gospodarstwa wyniosła 168 707 zł. Na kwotę tę składało się 126 749 zł dochodu netto z gospodarstwa rolnego (75%) i 41 958 zł dochodu spoza gospodarstwa (25%).

5.1. Analiza struktury dochodów rodzin rolników w gospodarstwach rolnych grupowanych według typów rolniczych (TF8)

Pod względem poziomu dochodu rodziny rolnika najlepszą sytuacją dochodową charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt ziarnożernych. Na kolejnych pozycjach znalazły się gospodarstwa specjalizujące się w chowie krów mlecznych i w uprawach polowych. Zdecydowanie najmniejsze dochody zrealizowały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych. Średni roczny dochód rodziny rolnika w analizowanych siedmiu typach rolniczych zawierał się w przedziale od 104 605 zł do 232 843 zł (patrz: Wykres 7).

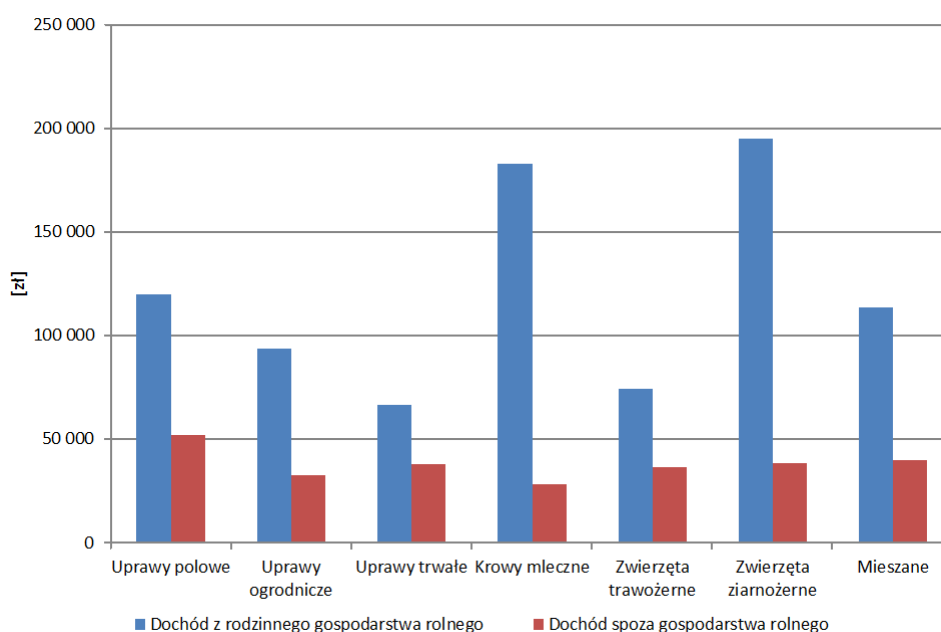
Wykres 7. Dochód rodziny rolnika w poszczególnych typach rolniczych (TF8)

¹⁵ Dochód łączny obejmujący dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego i dochody spoza gospodarstwa.

W poszczególnych typach rolniczych średni dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego kształtował się w przedziale od 66 542 do 194 573 zł (patrz: Wykres 8). Największy dochód odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych. W następnej kolejności znalazły się gospodarstwa: specjalizujące się w chowie krów mlecznych, w uprawach polowych oraz mieszane. We wszystkich tych czterech grupach wartość dochodu związanego z prowadzeniem gospodarstwa rolnego przewyższała 100 000 zł. Z kolei średni dochód spoza gospodarstwa wynosił od 28 151 zł (w grupie gospodarstw specjalizujących się w chowie krów mlecznych) do 51 873 zł (w grupie gospodarstw specjalizujących się w uprawach polowych).

Wykres 8. Wielkość i struktura rodzajowa dochodu rodzin rolników w poszczególnych typach rolniczych (TF8)

W badanym zbiorze gospodarstw, jak również w poszczególnych typach rolniczych, zauważalne jest duże zróżnicowanie wszystkich kategorii dochodu (patrz: Tabela 3). Świadczą o tym wartości współczynników zmienności, które mieszczą się w przedziale od 77% do 351%. Największe zróżnicowanie dochodu spoza gospodarstwa rolnego, jak i dochodu rodziny rolnika występowało w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych (wartość współczynnika zmienności wyniosła odpowiednio 351% i 143%), natomiast gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych charakteryzowały się największą zmiennością dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego (188%).

Tabela 3. Charakterystyka różnych źródeł dochodu rodziny rolnika w badanym zbiorze gospodarstw oraz w podziale na poszczególne typy rolnicze (TF8)

Wyszczególnienie	Typ rolniczy (TF8)	Średnia	Minimum	Maksimum	Odchylenie standardowe	Współczynnik zmienności
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego	Uprawy polowe	119 456	175	1 545 834	166 870	140%
Dochód spoza gospodarstwa		51 873	250	4 809 000	182 248	351%
Dochód rodziny rolnika		171 330	851	4 829 541	244 160	143%
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego	Uprawy ogrodnicze	93 945	1 632	1 072 725	176 882	188%
Dochód spoza gospodarstwa		32 568	500	137 500	32 950	101%
Dochód rodziny rolnika		126 513	2 132	1 087 725	177 475	140%
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego	Uprawy trwałe	66 542	792	391 030	72 417	109%
Dochód spoza gospodarstwa		38 063	500	150 000	33 017	87%
Dochód rodziny rolnika		104 605	3 755	406 030	81 577	78%
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego	Krowy mleczne	182 536	2 728	1 468 489	191 161	105%
Dochód spoza gospodarstwa		28 151	250	219 000	25 279	90%
Dochód rodziny rolnika		210 688	17 060	1 477 489	189 178	90%
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego	Zwierzęta trawożerne	74 331	249	410 209	80 318	108%
Dochód spoza gospodarstwa		36 463	500	135 000	28 995	80%
Dochód rodziny rolnika		110 793	999	497 709	84 914	77%
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego	Zwierzęta ziarnożerne	194 573	2 058	1 179 333	224 632	115%
Dochód spoza gospodarstwa		38 270	250	144 000	31 953	83%
Dochód rodziny rolnika		232 843	11 058	1 224 333	222 361	95%
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego	Mieszane	113 314	98	1 509 042	162 060	143%
Dochód spoza gospodarstwa		40 014	250	252 000	34 182	85%
Dochód rodziny rolnika		153 329	3 757	1 530 042	162 187	106%
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego	Cały zbiór	126 749	98	1 545 834	169 702	134%
Dochód spoza gospodarstwa		41 958	250	4 809 000	118 584	283%
Dochód rodziny rolnika		168 707	851	4 829 541	203 417	121%

Największy udział dochodu spoza gospodarstwa w dochodzie rodziny rolnika odnotowano w pięciu grupach gospodarstw (patrz Aneks tabelaryczny: Tabela 6):

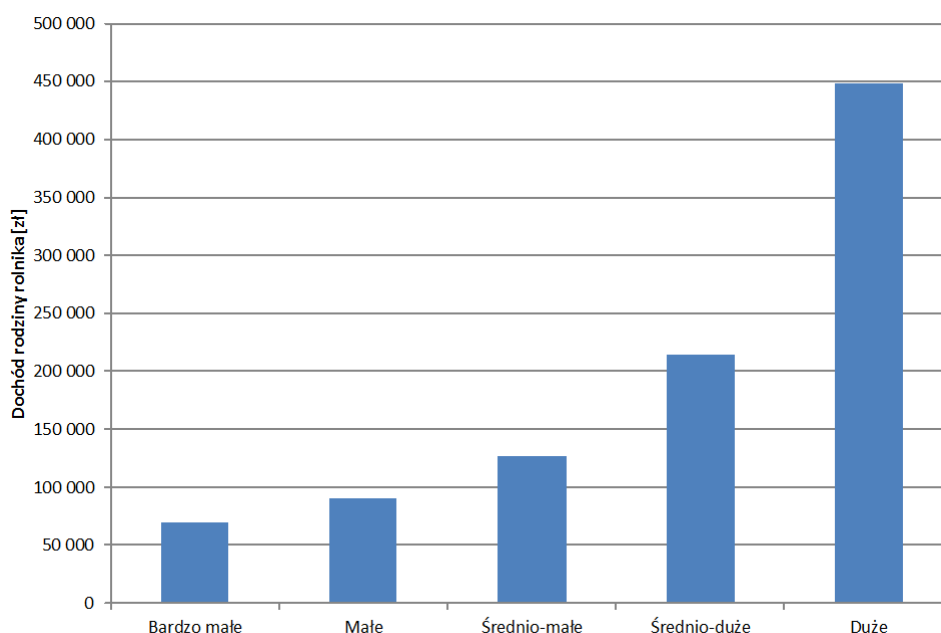
- specjalizujących się w uprawach trwałych (36,4%),
- specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych (32,9%),
- specjalizujących się w uprawach polowych (30,3%),
- specjalizujących się w produkcji mieszanej (26,1%),
- specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (25,7%).

Biorąc z kolei pod uwagę udział procentowy wartości przekazania produktów gospodarstwa rolnego do gospodarstwa domowego w wartości dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego to najwyższy wskaźnik procentowy odnotowano w gospodarstwach mieszanych i z uprawami trwałymi (po 1,3%), a najniższy w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (0,4%).

5.2. Analiza struktury dochodów rodzin rolników w gospodarstwach rolnych grupowanych według klas wielkości ekonomicznej (ES6)

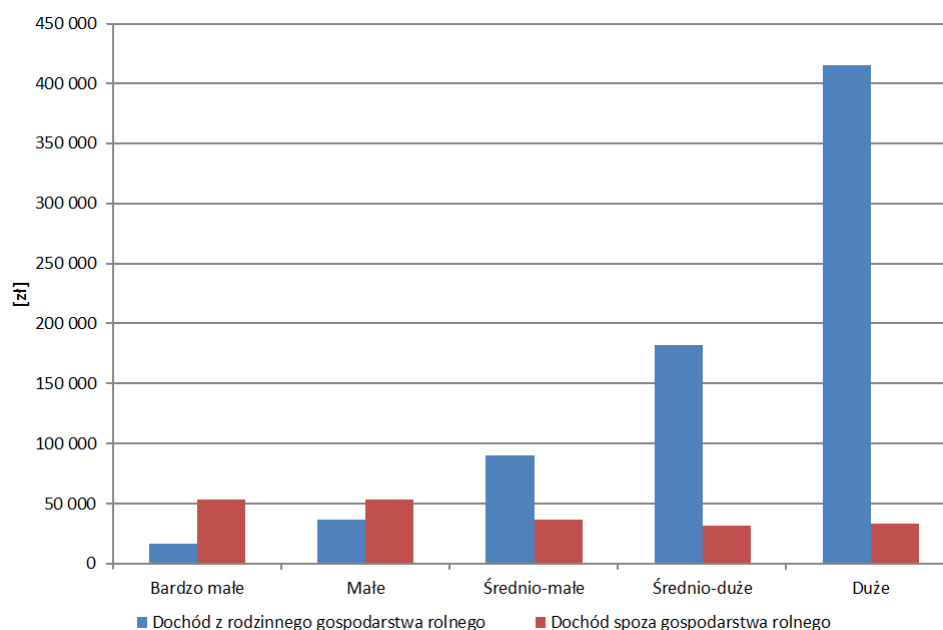
Analizując dochody rodzin rolników w gospodarstwach pogrupowanych według sześciu klas wielkości ekonomicznej (ES6) zauważono, że przeciętny dochód rodziny rolnika zwiększał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej (patrz: Wykres 9 oraz Tabela 4). Kwota tego dochodu zawierała się w przedziale od 70 113 zł dla gospodarstw bardzo małych (wielkość od 2 tys. do 8 tys. euro) do 448 043 zł dla gospodarstw dużych (wielkość od 100 tys. do 500 tys. euro). Oznacza to, że średni dochód w klasie gospodarstw dużych był 6 razy większy niż w klasie gospodarstw bardzo małych. Te wyraźne zależności przekładają się na dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego. Średni dochód z rodzinnego gospodarstwa w klasie gospodarstw dużych przewyższył 25-krotnie średni dochód w klasie gospodarstw bardzo małych (patrz: Wykres 10). Świadczy to o bardzo dużym zróżnicowaniu przeciętnego dochodu między klasami wielkości ekonomicznej. Dane dla klasy gospodarstw bardzo dużych nie są prezentowane w tabelach i na wykresach, ponieważ w badanej grupie tylko trzy gospodarstwa osiągnęły klasę wielkości ekonomicznej powyżej 500 tys. euro.

Wykres 9. Dochód rodziny rolnika w poszczególnych klasach wielkości ekonomicznej (ES6)

W przypadku dochodu spoza gospodarstwa relacje między klasami wielkości ekonomicznej kształtowały się odmiennie (patrz: Wykres 10). Średni dochód spoza gospodarstwa rolnego w poszczególnych klasach wielkości ekonomicznej wynosił od 31 704 zł (klasa gospodarstw średnio-dużych) do 53 710 zł (klasa gospodarstw bardzo-małych). Wnioskować można, że dochody spoza gospodarstwa rolnego wpływały na niwelowanie różnic w potencjale gospodarstw rolnych.

Wykres 10. Wielkość i struktura rodzajowa dochodu rodzin rolników w poszczególnych klasach wielkości ekonomicznej (ES6)

Wyniki statystyczne poszczególnych kategorii dochodu dla całego zbioru (patrz: Tabela 4) wskazują, że przy podziale na klasy wielkości ekonomicznej największą zmiennością charakteryzował się dochód spoza gospodarstwa rolnego. Dla tej kategorii dochodu współczynnik zmienności przyjmował wartości zawierające się w przedziale od 79% w gospodarstwach bardzo małych do 365% w gospodarstwach małych. Z kolei współczynnik zmienności dochodu rodziny rolnika przy tym grupowaniu wahał się od 51% w gospodarstwach średnio-małych do 217% w gospodarstwach małych. Uzyskane rezultaty potwierdzają występowanie zróżnicowania poziomu dochodów pomiędzy wyodrębnionymi klasami wielkości ekonomicznej.

Tabela 4. Charakterystyka różnych źródeł dochodu rodziny rolnika w poszczególnych klasach wielkości ekonomicznej (ES6)

Wyszczególnienie	Wielkość ekonomiczna (ES6)	Średnia	Minimum	Maksimum	Odchylenie standardowe	Współczynnik zmienności
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego	Bardzo małe	16 403	461	148 689	18 178	111%
Dochód spoza gospodarstwa		53 710	500	192 000	42 353	79%
Dochód rodziny rolnika		70 113	4 011	203 383	44 971	64%
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego	Małe	37 076	98	269 431	28 547	77%
Dochód spoza gospodarstwa		53 328	250	4 809 000	194 707	365%
Dochód rodziny rolnika		90 404	851	4 829 541	195 900	217%
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego	Średnio-małe	90 066	175	307 211	55 267	61%
Dochód spoza gospodarstwa		36 859	500	330 000	33 633	91%
Dochód rodziny rolnika		126 925	999	435 896	64 983	51%
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego	Średnio-duże	182 653	507	684 306	105 266	58%
Dochód spoza gospodarstwa		31 704	250	400 000	35 768	113%
Dochód rodziny rolnika		214 357	11 058	693 306	112 419	52%
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego	Duże	414 673	3 927	1 545 834	287 779	69%
Dochód spoza gospodarstwa		33 370	250	415 000	40 061	120%
Dochód rodziny rolnika		448 043	7 530	1 590 834	293 370	65%
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego	Bardzo duże	-	-	-	-	-
Dochód spoza gospodarstwa		-	-	-	-	-
Dochód rodziny rolnika		-	-	-	-	-
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego	Cały zbiór	126 749	98	1 545 834	169 702	134%
Dochód spoza gospodarstwa		41 958	250	4 809 000	118 584	283%
Dochód rodziny rolnika		168 707	851	4 829 541	203 417	121%

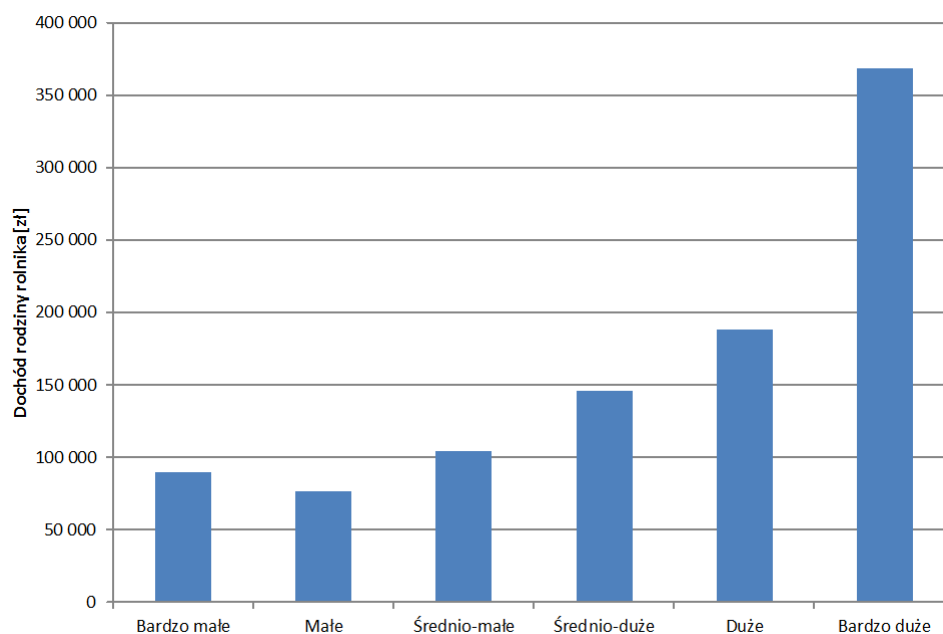
Największy udział dochodu spoza gospodarstwa w strukturze dochodu gospodarstwa domowego rodziny rolnika (patrz Aneks tabelaryczny: Tabela 7), stwierdzono w gospodarstwach bardzo małych. W tej klasie ekonomicznej dochody ze źródeł zewnętrznych stanowiły 77% dochodu rodziny rolnika. Również znaczący, wynoszący 59%, udział dochodów spoza rolnictwa w dochodach rodzin rolników uwidocznił się w gospodarstwach małych. W przypadku gospodarstw dużych dochód spoza gospodarstwa stanowił 7% wartości dochodu rodziny rolnika. Taka sama tendencja wystąpiła w odniesieniu do wartości przekazanych własnych produktów rolnych do gospodarstwa domowego w wartości dochodu uzyskanego z rodzinnego gospodarstwa rolnego. Najmniejszy udział przekazanych zaznaczał się w gospodarstwach dużych i wynosił tylko 0,3%, a największy stanowił 4,7% w gospodarstwach bardzo małych.

Otrzymane wyniki wskazują na silną tendencję zmniejszania się znaczenia dochodu spoza gospodarstwa rolnego w dochodzie rodziny rolnika wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej gospodarstwa. Podobnie maleje również udział wartości przekazanych w dochodzie z gospodarstwa rodziny rolnika.

5.3. Analiza struktury dochodów rodzin rolników z gospodarstw rolnych grupowanych według powierzchni użytków rolnych (UAA6)

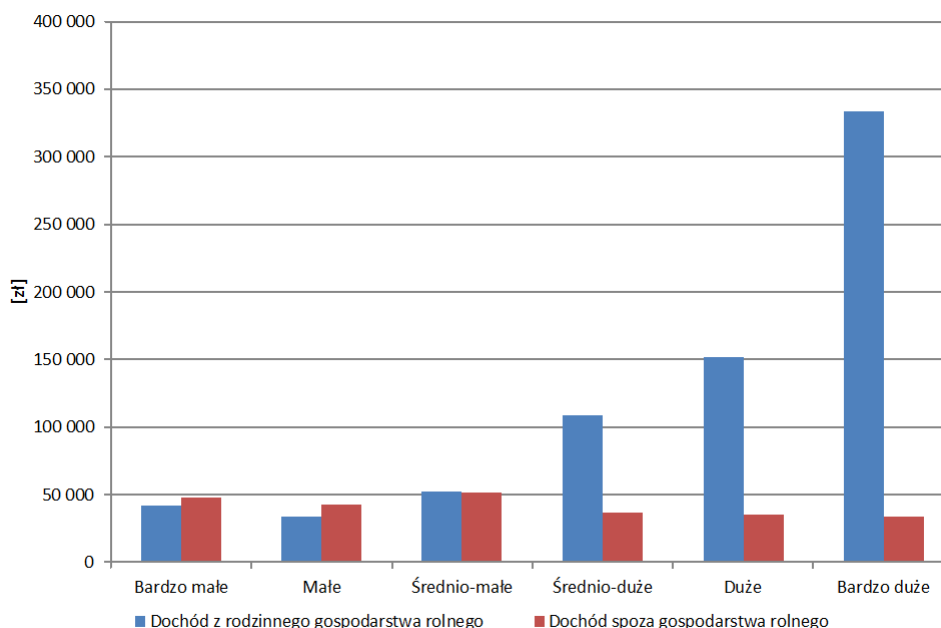
Ostatnim grupowaniem, jakie zastosowano dla potrzeb analizy dochodów rodzin rolników, był podział według posiadanych zasobów ziemi.

Wykres 11. Dochód rodziny rolnika w poszczególnych klasach powierzchni użytków rolnych (UAA6)

Analizując kształtowanie się dochodów rodziny rolnika w gospodarstwach pogrupowanych według 6 klas obszarowych zaobserwowano, że dochód ten rośnie wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych gospodarstwa (patrz: Wykres 11). Wyjątek stanowiły gospodarstwa bardzo małe, mniejsze niż 5 ha, w których odnotowana wartość dochodu była wyższa niż w gospodarstwach małych. To oznacza, że klasyfikacja gospodarstw według zasobów ziemi nie odwzorowuje zróżnicowania sytuacji dochodowej gospodarstw. Jednocześnie zaobserwowano, że dochód w klasie gospodarstw bardzo dużych (powyżej 50 ha) był prawie 5 krotnie wyższy od dochodu w klasie gospodarstw małych (od 5 do 10 ha). Średni dochód rodziny rolniczej zawierał się w granicach od 76 850 zł w gospodarstwach małych do 367 800 zł w gospodarstwach bardzo dużych.

Wykres 12. Wielkość i struktura rodzajowa dochodu rodzin rolników w poszczególnych klasach powierzchni użytków rolnych (UAA6)

Kształtowanie się dochodów z rodzinnego gospodarstwa rolnego wykazuje podobną tendencję, jak w przypadku dochodów rodziny rolnika (patrz: Wykres 12). Wraz ze wzrostem obszaru zwiększa się średni dochód z rodzinnego gospodarstwa. Wartości dochodów spoza gospodarstwa rolnego we wszystkich analizowanych grupach kształtowały się w przedziale od 34 343 zł do 51 802 zł.

Statystyki obliczone dla tego rodzaju grupowania wykazały zróżnicowanie dochodów (patrz: Tabela 5). Wartość współczynnika zmienności dla dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego zawierała się w przedziale od 77% w gospodarstwach bardzo dużych do 217% w gospodarstwach bardzo małych. Zróżnicowane były także dochody spoza gospodarstwa rolnego. Wartość współczynnika zmienności zawierała się w przedziale od 84% dla gospodarstw bardzo małych do 401% dla gospodarstw średnio-małych. Wartość współczynnika zmienności dla dochodów rodziny rolnika zawierała się w przedziale od 66% w gospodarstwach dużych do 205% w gospodarstwach średnio-małych.

Tabela 5. Charakterystyka różnych źródeł dochodu rodziny rolnika w poszczególnych klasach powierzchni użytków rolnych (UAA6)

Wyszczególnienie	Powierzchnia UR (UAA6)	Średnia	Minimum	Maksimum	Odchylenie standardowe	Współczynnik zmienności
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego	Bardzo małe	42 058	1 109	684 306	91 334	217%
Dochód spoza gospodarstwa		48 075	500	180 000	40 547	84%
Dochód rodziny rolnika		90 133	4 343	693 306	99 691	111%
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego	Małe	33 934	351	480 717	45 530	134%
Dochód spoza gospodarstwa		42 916	500	219 000	36 491	85%
Dochód rodziny rolnika		76 850	851	489 717	53 614	70%
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego	Średnio-małe	52 700	595	968 736	60 625	115%
Dochód spoza gospodarstwa		51 802	250	4 809 000	207 590	401%
Dochód rodziny rolnika		104 503	1 845	4 829 541	214 329	205%
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego	Średnio-duże	109 209	98	1 179 333	114 885	105%
Dochód spoza gospodarstwa		37 197	250	330 000	35 290	95%
Dochód rodziny rolnika		146 406	999	1 224 333	117 027	80%
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego	Duże	152 147	175	1 062 042	124 102	82%
Dochód spoza gospodarstwa		35 574	250	192 000	31 974	90%
Dochód rodziny rolnika		187 722	4 104	1 103 042	124 315	66%
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego	Bardzo duże	333 458	507	1 545 834	258 188	77%
Dochód spoza gospodarstwa		34 343	250	415 000	38 739	113%
Dochód rodziny rolnika		367 800	3 757	1 590 834	263 570	72%
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego	Cały zbiór	126 749	98	1 545 834	169 702	134%
Dochód spoza gospodarstwa		41 958	250	4 809 000	118 584	283%
Dochód rodziny rolnika		168 707	851	4 829 541	203 417	121%

W gospodarstwach z wyższych klas obszarowych widoczne jest zmniejszenie znaczenia pozarolniczych źródeł dochodu w tworzeniu dochodu rodziny rolnika (patrz Aneks tabelaryczny: Tabela 8). W gospodarstwach bardzo małych, dochód spoza gospodarstwa rolnego stanowił 53%, a w gospodarstwach małych 56% dochodu rodziny rolnika. Natomiast w grupie gospodarstw bardzo dużych, udział ten wyniósł tylko 9%. Podobna tendencja była zauważalna w udziale wartości produktów gospodarstwa rolnego przekazanych na spożycie do gospodarstwa domowego. Najwyższą relację procentową wartości przekazanych do wartości dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego odnotowano w gospodarstwach średnio-małych i małych odpowiednio 1,9% i 2,7%. Dla porównania wskaźnik ten w grupie gospodarstw bardzo dużych wyniósł 0,3%.

6. Podsumowanie

1. Najwyższy dochód rodziny rolnika uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt ziarnożernych (232 843 zł), gospodarstwa o wielkości ekonomicznej od 100 do 500 tys. euro SO (448 043 zł) i gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych powyżej 50 ha (367 800 zł). Na drugim biegunie, z wartościami najniższymi znalazły się gospodarstwa z uprawami trwałymi (104 605 zł), gospodarstwa o wielkości ekonomicznej od 2 do 8 tys. euro SO (70 113 zł) i gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych od 5 do 10 ha (76 850 zł).
2. Spośród analizowanych grup gospodarstw najwyższe dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego odnotowano w gospodarstwach ze zwierzętami ziarnożernymi (194 573 zł), w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 100 do 500 tys. euro SO (414 673 zł) i w gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych powyżej 50 ha (333 458 zł). Z kolei wartości najniższe uzyskały gospodarstwa z uprawami trwałymi (66 542 zł), gospodarstwa o wielkości ekonomicznej od 2 do 8 tys. euro SO (16 403 zł) i gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych od 5 do 10 ha (33 934 zł).
3. Najwyższy dochód spoza gospodarstwa rolnego uzyskały gospodarstwa odnotowano w gospodarstwach z uprawami polowymi (51 873 zł), w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 2 do 8 tys. euro SO (53 710 zł) i w gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych od 10 do 20 ha (51 802 zł). Na drugim biegunie, z wartościami najniższymi znalazły się gospodarstwa z krowami mlecznymi (28 151 zł), gospodarstwa o wielkości ekonomicznej od 50 do 100 tys. euro SO (31 704 zł) i gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych powyżej 50 ha (34 343 zł).
4. Największy udział dochodu spoza gospodarstwa rolnego w dochodzie rodziny rolnika odnotowano w gospodarstwach z uprawami trwałymi (36%), w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 2 do 8 tys. euro SO (77%) oraz w gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych od 5 do 10 ha (56% zł). Natomiast najniższą wspomnianą relację odnotowano w gospodarstwach z krowami mlecznymi (13%) w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 100 do 500 tys. euro SO (7%) oraz w gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych powyżej 50 ha (9%).

7. Aneks tabelaryczny

Tabela 6. Struktura dochodu rodzin rolników w poszczególnych typach rolniczych (TF8)

Wyszczególnienie	Uprawy polowe	Uprawy ogrodnicze	Uprawy trwałe	Krowy mleczne	Zwierzęta trawożerne	Zwierzęta ziarnożerne	Mieszane
Liczba gospodarstw	723	55	68	339	120	62	421
Wielkość ekonomiczna [euro]	39 484,3	78 576,5	24 647,9	69 326,0	35 383,3	133 130,7	49 319,6
powierzchnia użytków rolnych [ha]	35,6	6,8	10,7	33,1	28,7	30,0	31,5
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego [zł]	119 456,4	93 944,7	66 542,5	182 536,5	74 330,6	194 573,3	113 314,3
Przekazania do gospodarstwa domowego [zł]	789,6	365,0	856,3	1 235,3	774,8	943,1	1 450,7
Udział przekazania w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego [%]	0,7	0,4	1,3	0,7	1,0	0,5	1,3
Dochód spoza gospodarstwa rolnego [zł]	51 873,4	32 568,2	38 062,5	28 151,2	36 462,5	38 270,2	40 014,3
Udział wynagrodzeń w dochodzie spoza gospodarstwa rolnego [%]	43,1	38,2	46,4	30,4	43,3	34,3	43,9
Udział emerytur i rent w dochodzie spoza gospodarstwa rolnego [%]	40,2	31,2	36,7	37,7	32,6	38,7	35,7
Udział pozostałych świadczeń społecznych w dochodzie spoza gospodarstwa rolnego [%]	9,2	11,2	14,8	26,8	15,2	19,1	14,5
Udział innych źródeł w dochodzie spoza gospodarstwa rolnego [%]	3,4	11,1	1,6	5,2	8,7	4,7	5,2
Udział działalności pozarolniczej w dochodzie spoza gospodarstwa rolnego [%]	4,1	8,4	0,5	0,0	0,3	3,2	0,7
Dochód rodziny rolnika [zł]	171 329,9	126 512,9	104 605,0	210 687,7	110 793,1	232 843,4	153 328,6
Udział dochodu spoza gospodarstwa rolnego w dochodzie rodziny rolnika [%]	30,3	25,7	36,4	13,4	32,9	16,4	26,1

Tabela 7. Struktura dochodu rodzin rolników w poszczególnych klasach wielkości ekonomicznej (ES6)

	Bardzo małe	Małe	Średnio-małe	Średnio-duże	Duże	Bardzo duże
Liczba gospodarstw	101	619	468	391	206	3
Wielkość ekonomiczna [euro]	6 372,7	15 445,2	35 711,1	72 025,2	167 864,5	.
powierzchnia użytków rolnych [ha]	8,1	14,5	26,0	45,4	80,1	.
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego [zł]	16 402,6	37 076,4	90 066,2	182 653,5	414 672,8	.
Przekazania do gospodarstwa domowego [zł]	778,3	1 045,2	972,2	1 052,5	1 155,8	.
Udział przekazania w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego [%]	4,7	2,8	1,1	0,6	0,3	.
Dochód spoza gospodarstwa rolnego [zł]	53 710,4	53 327,9	36 859,0	31 704,0	33 370,1	.
Udział wynagrodzeń w dochodzie spoza gospodarstwa rolnego [%]	51,9	46,8	45,9	26,8	22,7	.
Udział emerytur i rent w dochodzie spoza gospodarstwa rolnego [%]	40,7	42,2	34,3	33,0	34,3	.
Udział pozostałych świadczeń społecznych w dochodzie spoza gospodarstwa rolnego [%]	5,3	7,7	14,5	24,3	25,8	.
Udział innych źródeł w dochodzie spoza gospodarstwa rolnego [%]	1,5	3,0	3,1	10,0	8,1	.
Udział działalności pozarolniczej w dochodzie spoza gospodarstwa rolnego [%]	0,6	0,3	2,2	5,9	9,1	.
Dochód rodziny rolnika [zł]	70 113,0	90 404,4	126 925,1	214 357,5	448 043,0	.
Udział dochodu spoza gospodarstwa rolnego w dochodzie rodziny rolnika [%]	76,6	59,0	29,0	14,8	7,4	.

Tabela 8. Struktura dochodu rodzin rolniczych w poszczególnych klasach powierzchni użytków rolnych (UAA6)

Wyszczególnienie	Bardzo male	Male	Średnio-male	Średnio-duże	Duże	Bardzo duże
Liczba gospodarstw	67	215	545	328	326	307
Wielkość ekonomiczna [euro]	30 503,6	17 325,7	24 115,8	43 974,3	62 994,9	121 948,9
powierzchnia użytków rolnych [ha]	3,0	7,6	14,7	24,6	38,9	84,6
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego [zł]	42 058,1	33 933,9	52 700,3	109 208,9	152 147,2	333 457,5
Przekazania do gospodarstwa domowego [zł]	682,3	930,8	1 005,8	986,6	1 122,5	1 129,0
Udział przekazania w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego [%]	1,6	2,7	1,9	0,9	0,7	0,3
Dochód spoza gospodarstwa rolnego [zł]	48 074,6	42 916,3	51 802,3	37 197,4	35 574,4	34 342,8
Udział wynagrodzeń w dochodzie spoza gospodarstwa rolnego [%]	41,1	52,3	43,7	45,7	38,5	24,2
Udział emerytur i rent w dochodzie spoza gospodarstwa rolnego [%]	45,8	34,6	42,6	33,8	35,2	34,4
Udział pozostałych świadczeń społecznych w dochodzie spoza gospodarstwa rolnego [%]	5,4	9,7	9,0	14,7	20,0	22,9
Udział innych źródeł w dochodzie spoza gospodarstwa rolnego [%]	5,3	2,3	2,8	4,3	4,6	11,0
Udział działalności pozarolniczej w dochodzie spoza gospodarstwa rolnego [%]	2,3	1,2	1,9	1,5	1,7	7,5
Dochód rodziny rolnika [zł]	90 132,7	76 850,2	104 502,5	146 406,3	187 721,6	367 800,4
Udział dochodu spoza gospodarstwa rolnego w dochodzie rodziny rolnika [%]	53,3	55,8	49,6	25,4	19,0	9,3

Tabela 9. Grupowanie gospodarstw rolnych według typów rolniczych (TF8)

Typy rolnicze TF8		Typy rolnicze podstawowe	
Symbol	Nazwa	Symbol	Nazwa
1	Uprawy polowe	15	Specjalizujące się w uprawie zbóż (łącznie z ryżem), roślin oleistych i wysokobiałkowych na nasiona
		16	Specjalizujące się w uprawie polowej różnych gatunków roślin
		61	Mieszane - różne uprawy
2	Uprawy ogrodnicze	21	Specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (warzyw, truskawek, kwiatów i roślin ozdobnych) pod wysokimi osłonami
		22	Specjalizujące się w gruntowych uprawach ogrodniczych (warzyw, truskawek, kwiatów i roślin ozdobnych)
		23	Specjalizujące się w uprawie grzybów i w szkółkarstwie oraz uprawach ogrodniczych (warzyw, truskawek, kwiatów i roślin ozdobnych)
3	Winnice	35	Specjalizujące się w uprawie winorośli
4	Uprawy trwałe	36	Specjalizujące się w uprawie drzew i krzewów owocowych (bez winorośli i oliwek)
		37	Specjalizujące się w uprawie oliwek
		38	Specjalizujące się w uprawie drzew i krzewów owocowych (uprawy trwałe)
5	Krowy mleczne	45	Specjalizujące się w chowie bydła mlecznego
6	Zwierzęta trawożerne	46	Specjalizujące się w chowie bydła rzeźnego (w tym hodowla)
		47	Specjalizujące się w chowie bydła mlecznego i rzeźnego (w tym hodowla)
		48	Specjalizujące się w chowie owiec, kóz i innych zwierząt żywionych paszami objętościowymi
7	Zwierzęta ziarnożerne	51	Specjalizujące się w chowie trzody chlewnej
		52	Specjalizujące się w chowie drobiu
		53	Specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych paszami treściwymi
8	Mieszane	73	Mieszane - różne zwierzęta, z przewagą zwierząt żywionych paszami objętościowymi
		74	Mieszane - różne zwierzęta, z przewagą zwierząt żywionych paszami treściwymi
		83	Mieszane - uprawy polowe i zwierzęta żywione paszami objętościowymi
		84	Mieszane - różne uprawy i zwierzęta
		84	Mieszane - różne uprawy i zwierzęta

Tabela 10. Grupowanie gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej (euro), klasyfikacja ES6

ES6		Rozmiar w euro			
Bardzo małe	(1)	2 000	≤	€	< 8 000
Małe	(2)	8 000	≤	€	< 25 000
Średnio-małe	(3)	25 000	≤	€	< 50 000
Średnio-duże	(4)	50 000	≤	€	< 100 000
Duże	(5)	100 000	≤	€	< 500 000
Bardzo duże	(6)			€	≥ 500 000

Tabela 11. Grupowanie gospodarstw rolnych według wielkości powierzchni użytków rolnych (UR), klasyfikacja UAA6

Wyszczególnienie	Powierzchnia użytków rolnych w ha
bardzo małe (AXS)	UR ≤ 5
małe (AS)	5 < UR ≤ 10
średnio - małe (AMS)	10 < UR ≤ 20
średnio - duże (AML)	20 < UR ≤ 30
duże (AL)	30 < UR ≤ 50
bardzo duże (AXL)	UR > 50

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB